

"המעשה המועיל" – מהמיתוס אל האנושי

לאור דמותו של סרן שגיא רובינשטיין ז"ל

כתיבת מערך השיעור: אבישי מזרחי - רשת אמי"ת

קהל יעד: כיתות י"א-י"ב | משך זמן: 45-50 דקות | עזרים: מצגת, פתקים, דף מקורות, אמצעי סקר דיגיטלי (Mentimeter) או הצבעה ידנית, כרטיסי פעולה.

חלק א': מבוא - רציונל פדגוגי (למורה)

מערך שיעור זה מזמין את התלמידים למפגש עם דמותו של סרן שגיא רובינשטיין ז"ל, מפקד ולוחם שראה בנתינה ובחסד ערך מוחלט, אך הקפיד כי יהיו אלו "מעשים מועילים". מטרת המערך היא להעביר את התלמידים מהרצון הכללי "לעשות טוב" לביצוע פעולות קונקרטיות שמשנות מציאות. אנו נבחן את המתח שבין הכוונה הטובה לבין המעשה המוחשי, ונלמד כיצד ניתן להפוך את הערכים שלנו לפרקטיקה יום-יומית, תוך הבנה שערכה של פעולה נמדד בתוצאתה המוסרית והמעשית. הרציונל של מערך זה הוא "הנמכת חומות הגבורה". אנחנו לא פוגשים רק את הקצין שנפל בקרב, אלא את האדם שבחר ב"מעשה המועיל" ביומיום – במד"א, בתנועת הנוער ובבית. המטרה היא להעביר את התלמיד מהשאלה "מה מתחשק לי?" לשאלה "איפה אני נדרש?", ולתרגם את הערך התיאורטי לפעולה ממשית בקהילה כבר בשבוע הקרוב.

רקע על הדמות (תמצית למורה): סרן שגיא רובינשטיין, מקיבוץ לביא, היה "מתנדב סדרתי" – החל במד"א בגיל 15, הדריך בבני עקיבא ובעמותת "שמחה לילד". איש משפחה, אבא לשלושה, מדריך נוער שחלם להיות רופא. קצין בצנחנים (גדוד 101) ומפקד במילואים בחטיבה 226. הוא דגל באמרה: "תהיה איפה שצריך אותך ולא איפה שנוח לך". נפל בקרב בדרום לבנון בדצמבר 2024. שגיא לא היה רק לוחם, אלא איש של עשייה בלתי פוסקת. הוא האמין כי "תהיה איפה שצריך אותך ולא איפה שנוח לך". תפיסת עולמו נשענה על המעשה המועיל; הוא לא הסתפק במילים יפות או בתיאוריה, אלא חיפש בכל רגע את הדרך לסייע, להציל ולשפר את סביבתו. **איש של נתינה:** הוא התנדב במד"א כפרמדיק ושימש נהג אמבולנס בגליל מתוך תפיסה שהצלחת חיים היא ערך עליון. **איש של עשייה:** כקצין בצנחנים, הוא הוביל את חייליו במבצעים מורכבים ב"צוק איתן" ומאוחר יותר בלבנון, תוך חתירה למגע ומנהיגות. **איש של משפחה:** הקים בית חם בקיבוץ לביא עם רעייתו טל, והיה אבא אוהב לשלושת ילדיו. **המורשת:** אמו דליה סיפרה כי הוא אהב את כולם, ולא היה נוהג לשפוט או לומר דבר רע על איש. נחישותו התבטאה גם בשאיפתו ללמוד רפואה, כדי להפוך את ה"מעשה המועיל" למקצוע חייו.

חלק ב': מהלך השיעור

1. טבעת רגשית: "מועיל או נוח?" (8 דקות)

מתודה: פעילות טריגר עם סקר (Mentimeter / הרמת ידיים).

המורה מקרין שתי אפשרויות: "יום שישי בצהריים, סיימתם שבוע עמוס. חבר מתקשר ואומר שהוא תקוע וצריך עזרה במשהו קטן אבל מעצבן. האם אתם בוחרים בנוח (להישאר במיטה) או במועיל (לקום ולעזור)?" התלמידים מצביעים. לאחר הצגת התוצאות, המורה מציג את הציטוט של שגיא: "המעשה המועיל: תהיה איפה שצריך אותך ולא איפה שנוח לך".

- שאלה לדיון: האם "מועיל" ו"נוח" תמיד חייבים להתנגש?

2. טבעת הערך: לימוד חברות – העמקה בפרשנות (15 דקות)

מתודה: למידה בחברותא בדף מקורות.

התלמידים לומדים על דמותו של שגיא (נער מתנדב, איש משפחה וקהילה, לוחם ופראמדיק) ועל הפרשנות בנספח, תוך התמודדות עם המתח בין מימוש עצמי לבין נתינה לכלל.

3. טבעת הזהות: "ראיית הלב – מי צריך אותי?" (10 דקות)

מתודה: כתיבה אישית מבוססת התבוננות.

סיפור קצר: שגיא היה מכין כריכים לחייליו לפני שדאג לעצמו, וגם במילואים הקפיד לחזור למשמרות באמבולנס בחופשותיו. בהשראת משפט נוסף שלו – "תראה תמיד את הלב של האנשים לידך" – כל תלמיד כותב על פתק: שם של אדם אחד בכיתה/בבית שהוא חושב ש"צריך" אותו עכשיו, ומהו המעשה הקטן שהיה יכול לעשות עבורו.

- דיון: למה לפעמים קשה לנו לראות את הצרכים של מי שקרוב אלינו ביותר?

4. טבעת האחריות: "כרטיסי פעולה" (8 דקות)

מתודה: מחויבות אישית כתובה.

כל תלמיד מקבל כרטיס פיזי או דיגיטלי שעליו רשום המשפט מהמדבקה לזכרו: "כבר עשית משהו מועיל היום?". כל תלמיד מגדיר על הכרטיס פעולה מועילה אחת קונקרטית לביצוע ב-48 השעות הקרובות.

5. משימת חתימה: מכתב למשפחה.

כל תלמיד כותב מכתב אישי קצר למשפחתו של שגיא רובינשטיין ז"ל (לטל ולילדים): ספרו להם מה למדתם מדמותו, ומה הייתם רוצים לאמץ באורחות חייכם מתוך מה שלמדתם עליו.

חלק ג': נספח – דף מקורות מונחה לחברות

הציטוט המלווה: "תהיה איפה שצריך אותך ולא איפה שנוח לך."

תחנה 1: המעשה שמגדיר אותנו (מתוך הספר "פרקי בנים" מאת הרב שי פירון וג'קי שימל):

"לא פעם, הדיונים החברתיים והערכיים שלנו נותרים בגדר תיאוריה. אנו מדברים על אידיאלים, מנתחים בעיות ומביעים ביקורת, אך מתקשים לתרגם זאת למעשה. הקריאה ל"מעשה המועיל" משנה את המוקד משאלת ה'מה אני מרגיש?' או 'מי צודק?' לשאלה הנוקבת: 'מה צריך לעשות עכשיו כדי לתקן את המצב ולהביא תועלת?'. המעשה המועיל הוא הפעולה המדויקת שנדרשת במקום ובזמן מסוימים. לעיתים זהו מעשה אפור, חסר תהילה, של ניקוי הרצפה, ולעיתים זו לקיחת פיקוד בשעת משבר. המשותף להם הוא ביטול האגו אל מול הצרכים של הכלל."

פתיחת מושגים:

- **פרגמטיות מוסרית:** לא מספיק להחזיק בעמדות מוסריות בלב; המבחן האמיתי הוא בעשייה בפועל שמביאה תועלת ברורה בעולם.
- **ביטול האגו:** היכולת להניח בצד את הרצון בכבוד או בפרסום, כדי להתפנות למילוי המשימה.

שאלות:

- כיצד הגישה של ה"מעשה המועיל" מחליפה את השאלות "מה אני מרגיש?" ו"מי צודק?"?
- תארו מצב (בתנועת הנוער, בבית או בכיתה) שבו התנהל דיון ארוך ורווי אגו, עד שמישהו פשוט קם וביצע את ה"מעשה המועיל". כיצד מעשה כזה חותך קונפליקטים?

תחנה 2: אחריות וסגולה

- **מקור 1 (אריסטו):** "הסגולה הטובה אינה תכונה מולדת אלא הרגל" – אנחנו הופכים למועילים על ידי עשיית מעשים מועילים.
- **מקור 2 (ויקטור פרנקל):** "האדם אינו שואל מה הוא מצפה מן החיים, אלא החיים הם השואלים אותו" – משמעות נמצאת כאשר מגיבים לאתגרי המציאות בלקיחת אחריות מעשית.

שאלות:

- שגיא אמר "תהיה איפה שצריך אותך". האם זה אומר שצריך לוותר על החלומות האישיים שלנו? (דגש למורה: שגיא לא ויתר על חלומו להיות רופא, הוא שילב אותו בתוך המועילות לחברה).
- מדוע, לפי אריסטו, דווקא ההרגל וההתמדה במעשים קטנים הם שבונים אדם מועיל – ולא מעשה גדול וחד-פעמי?